

DOI: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2019-4-68-82>

УДК 343.3/7

Кисилевич О.В.

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

СТАТТЯ 246 КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ ТА РЕАЛІЇ ЇЇ ЕФЕКТИВНОСТІ

Анотація. у статті порушується питання дієвості статті кримінального кодексу України стосовно незаконної порубки лісу. Проведено аналіз об'єктивних та суб'єктивних ознак злочину, передбаченого статтею 246 кримінального кодексу України, визначено критерії та зроблено відмежування незаконної порубки лісу від суміжних діянь. Зазначається що правильна кваліфікація злочинів є найскладнішим завданням у застосуванні закону про кримінальну відповідальність. Виявлено недоліки визначення істотної шкоди за для притягнення особи до кримінальної відповідальності. Автором запропоновано доповнити статтю спеціальною нормою та привести у відповідність законодавство пов'язане з притягненням особи до відповідальності за злочини проти незаконної порубки лісу.

Ключові слова: екологічні злочини, ліс, порубка лісу, навколишнє природне середовище, кримінальна відповідальність.

Kysylevych Oleksandr

Yaroslav Mudryi National Law University

**ARTICLE 246 OF THE CRIMINAL CODE OF UKRAINE
AND REALITIES OF ITS EFFICIENCY**

Summary. The article raises the issue of the effectiveness of the article of the criminal code of Ukraine regarding the illegal logging of forests. The analysis of objective and subjective features of the crime, provided for in Article 246 of the Criminal Code of Ukraine, has been carried out, and the criteria for distinguishing illegal logging from related acts have been determined. A distinction is made between the crime of illegal logging of related offenses. The article discloses a new version of the state on a crime against illegal logging of the Ukrainian Criminal Code and states that there has been a significant increase in criminal liability. According to the results of the analysis, it was emphasized that the legal entity is not recognized as the subject of a crime for the illegal felling of the forest, but in foreign law it is a fairly common practice, the application of this subject of law criminal measures for the commission of environmental crimes. It is taken into account that the correct qualification of crimes is the most difficult task in applying the law on criminal liability. The shortcomings of identifying material harm for bringing a person to criminal liability are revealed. The author proposes to supplement the article with a special rule of law and bring the legislation in line with bringing the person to responsibility for the crimes against illegal logging. The criminological researches, the subject of which are the problems of counteraction to ecological crime and prevention of crimes against the environment are conducted. The author notes that the existence of a number of regulatory acts aimed at regulating relations in the sphere of possession, disposal or use of natural resources, including forest, necessitates the development and implementation of a single legal act in the form of the Environmental Code of Ukraine.

Keywords: environmental crimes, forest, forest logging, environment, criminal liability.

Актуальність проблеми. Екологічні злочини є складним і небезпечним явищем, що за своїми наслідками є одним з найбільш небезпечних видів злочинів, адже їх сукупна шкода створює реальну загрозу біологічним основам існування людства.

У Кримінальному Кодексі України (далі – КК України) передбачений перелік злочинів проти довкілля, з яких випливає, що будь-яке незаконне володіння, розпорядження чи користування природними ресурсами є кримінально-караним діянням. Протиправність такої поведінки полягає в тому, що винна особа не має на те належного права, тому що не є власником природних ресурсів і не отримала спеціального дозволу на користування цими ресурсами, зокрема це стосується незаконної порубки лісу. Незважаючи на те, що у КК встановлена відповідальність за даний вид протиправної діяльності, незаконна порубка лісів та збут деревини, розкрадання і контрабанда лісоматеріалів стали для України серйозною проблемою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій враховуючи, що погіршення стану лісів в Україні на сучасному етапі є одним з найактуальніших питань, цій проблемі свої праці присвятили багато

науковців: М.І. Єрофеев, Е.Н. Жевлаков, І.І. Каракаш, О.С. Колбасов, А.П. Гетьман, С.Г. Грицкевич, В.К. Грищук, В.І. Осадчий, В.В. Петров, А.М. Плешаков та інші. Втім, незважаючи на чисельні наукові публікації, чимало питань, пов'язаних з кримінальною відповідальністю за незаконну порубку лісу потребують подальших наукових досліджень.

Виділення невирішених раніше частин загальної проблеми нечітко прописані нормативно-правові акти та масштабна корупція створюють ще більшу проблему притягнення до кримінальної відповідальності осіб за вчинення цього злочину. Сьогодні реальний обсяг незаконних рубок в сотні разів перевищує офіційно зафіксований, що є свідченням неефективного регулювання галузі, що призводить до злочинно нераціонального використання цього природного ресурсу. До того ж незаконні порубки лісових насаджень насамперед проходять на важко доступних лісових ділянках або на об'єктах, доступ на які обмежений, що викликає складність розслідування даної категорії злочинів [1].

За таких умов зростає роль кримінологічних досліджень, предметом яких є проблеми протидії екологічній злочинності та забезпечення запобігання злочинів проти довкілля.

Мета і завдання статті є аналіз об'єктивних та суб'єктивних ознак злочину, передбаченого ст. 246 КК України; визначення критеріїв відмежування незаконної порубки лісу від суміжних діянь; розробка пропозицій щодо вдосконалення положень ст. 246 КК.

Виклад основного матеріалу. Верховною Радою України 6 вересня 2018 року прийнято Закон України № 2531-VIII «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо збереження українських лісів та запобігання незаконному вивезенню необроблених лісоматеріалів». Закон вступив в силу з 1 січня 2019 року.

Відповідно до нової редакції ч. 1 ст. 246 КК України, кримінальна відповідальність встановлена за незаконну порубку дерев або чагарників у лісах, захисних та інших лісових насадженнях, перевезення, зберігання, збут незаконно зрубаних дерев або чагарників, що заподіяли істотну шкоду, а також вчинення таких дій у заповідниках або на територіях та об'єктах природно-заповідного фонду, або в інших особливо охоронюваних лісах.

Об'єктом цього злочину є встановлений порядок охорони, раціонального використання і відтворення лісу, як важливого елемента навколишнього природного середовища.

Предметом даного злочину є ліс та інші захисні лісові насадження. Офіційне визначення поняття «ліс» міститься у ст. 1 Лісового кодексу України (далі – ЛК України), згідно з якою це «тип природних комплексів, у якому поєднуються переважно деревна та чагарникова рослинність з відповідними ґрунтами, трав'яною рослинністю, тваринним світом, мікроорганізмами та іншими природними компонентами, що взаємопов'язані в своєму розвитку, впливають одне на одного і на навколишнє природне середовище» [2]. Ліси та лісові насадження в Україні можуть перебувати у межах територій та входити до об'єктів природно-заповідного фонду. Для з'ясування особливостей статусу таких об'єктів та територій необхідно звертатися до Закону України «Про природно-заповідний фонд України» [3].

За ст. 246 КК України слід кваліфікувати посягання на сироростучі (живі) дерева і чагарники, які знаходяться на пні (не відділені від коріння), зокрема порубку сіянів, саджанців, підліска. Особливо охоронюваними лісами з урахуванням закріпленої у ч. 3 ст. 246 диференціації кримінальної відповідальності та положень лісового законодавства є: 1) ліси, що мають наукове чи історичне значення; 2) ліси генетичних резерватів, виділені у встановленому порядку за своїми типовими фітоценотичними, лісівничими та лісорослинними показниками для цього району з метою збереження цінних частин популяції виду, підвиду, екотипу лісової породи; 3) лісоплодові насадження – природні або штучно створені плодово-ягідні і горіхоплідні ліси, що мають спеціальне господарське значення; 4) субальпійські деревні і чагарникові угруповання, угруповання субальпійського поясу. Межі лісових ділянок, визначених для віднесення до однієї з категорій, проводяться по природних межах, кварталних просіках, лініях зв'язку й електромереж та інших чітко визначених на місцевості розмежувальних лініях.

Щодо питання, визнавати чи ні сухостійний (мертвий) ліс предметом незаконної порубки лісу поряд із сиророслим (живим), Пленум Верховного Суду України дає наступне роз'яснення: предметом незаконної порубки лісу визнаються дерева та чагарники, які не втратили своїх природних біологічних функцій, тобто сиророслий ліс. Втім судовій практиці відомі випадки інкримінування ст. 246 КК України особам, які вчиняли незаконну порубку сухостійних дерев. Так, на підставі вироку Гадяцького районного суду Полтавської області від 24.10.2016 р. за ст. 246 КК України було засуджено особу, яка, знаходячись на території колишніх торф'яників, незаконно здійснила порубку трьох сухостійних дерев породи «верба» [4].

Втім, не визнаються предметом злочину, передбаченого ст. 246 КК України, трава, очерет, пеньки, хмиз, мертві стовбури дерев або їх частин, які лежать на поверхні ґрунту (вітровал, бурелом, сніговал, сніголам тощо).

Також не є предметом злочину, передбаченого ст. 246 КК України: зелені насадження у межах населених пунктів, які не віднесені у встановленому порядку до лісів; дерева, що ростуть на території земельних ділянок, які перебувають у приватній власності громадян; дерева та групи дерев на ділянках, вкритих деревинною та чагарниковою рослинністю, що належать до сільськогосподарських угідь, садіб, присадибних дачних і садових ділянок; декоративні насадження, саджанці, підріст, що вирощуються у лісових розплідниках та спеціальних плантаціях; багаторічні сільськогосподарські насадження. Деревостани, які хоч і утворюють певну біологічну сукупність, але ростуть поза межами лісового фонду, не є предметом злочину, передбаченого ст. 246 КК. До останнього не належать: а) усі види зелених насаджень у межах населених пунктів, які не віднесені до категорії лісів; б) окремі дерева і групи дерев, чагарники на сільськогосподарських угіддях, садибах, присадибних, дачних і садових ділянках.

З об'єктивної сторони злочин, передбачений ст. 246 КК, є злочиним з матеріальним складом, бо наслідки є обов'язковою об'єктивною ознакою; та альтернативним, оскільки наявність даного складу злочину пов'язується із вчиненням будь-якого з діянь, передбачених у диспозиції ч. 1 ст. 246 КК. Одним з таких діянь є незаконна порубка дерев або чагарників у лісах, захисних та інших лісових насадженнях, перевезення, зберігання, збут незаконно зрубаних дерев або чагарників. На підставі аналізу чинного законодавства і наукової літератури можна зробити висновок, що «порубка лісу» поряд з його повним знищенням охоплює і випадки пошкодження дерев та чагарників до ступеня припинення росту.

Порубка є незаконною, якщо вона здійснюється: а) без спеціального на неї дозволу, який посвідчується відповідним документом (лісорубним квитком, ордером), виданим уповноваженим органом; б) за наявності дозволу, але з недотриманням передбачених у ньому умов стосовно місця, способу і строків порубки, кількості і порід дерев та чагарників (вирубування цінних і рідкісних дерев та чагарників, занесених до Червоної книги України, хвойних насаджень, наданих для заготівлі живиці, до закінчення строку під-

сочки тощо); в) за наявності дозволу на проведення суцільної санітарної рубки, але без дотримання обмежень, встановлених щодо площі, строків, технологій проведення робіт [1].

Диспозиція ч. 1 ст. 246 КК є бланкетною, тому для встановлення ознак діяння, потрібно звертатися до широкого кола нормативно-правових актів, у тому числі підзаконних, недотримання вимог яких свідчить про незаконність порубки лісу. Чисельність таких указів, постанов, наказів, розпоряджень, інструкцій тощо, свідчить про доцільність їх систематизації шляхом створення єдиного нормативно-правового акту у виді Екологічного кодексу України.

Незаконна порубка дерев і чагарників у лісах, захисних та інших лісових насадженнях визнається закінченим злочином з моменту заповдіння істотної шкоди, а вчинення таких дій у заповідниках або на територіях та об'єктах природно-заповідного фонду, або в інших особливо охоронюваних лісах – з моменту відокремлення дерева або чагарника від кореня або заповдіння зазначеним представникам флори пошкоджень, які викликають їх загибель або припинення росту (ч. 3 ст. 246 КК). Та обставина, що особа ще не встигла скористатись незаконно здобутим, на кваліфікацію вчиненого за ст. 246 як закінченого злочину не впливає.

Зміст «істотної шкоди», як наслідку, передбаченого ч.1 ст. 246 КК, розкривається у примітці до ст. 246 КК. Шкода визнається істотною, якщо її розмір перевищує 2000 неоподаткованих мінімумів доходів громадян (далі – НМДГ). Згідно Податкового кодексу України, в частині кваліфікації злочинів або порушень сума неоподаткованого мінімуму встановлюється на рівні податкової соціальної пільги, яка станом на 1 січня 2019 року становить 960,5 грн. Таким чином, мінімально можливий поріг для притягнення винних осіб до кримінальної відповідальності згідно ч. 1 ст. 246 КК України з 1 січня 2019 року складатиме колосальну суму – понад 1 млн. 921 тисячу гривень. Оскільки розмір шкоди за незаконну рубку одного дерева з діаметром пня 30 см оцінюється в 4,2-4,5 тисячі гривень, то від початку 2019 року порушникам слід одноразово вирубати понад 500 таких дерев, щоб їхні дії містили ознаки «істотної шкоди». Загальна площа такої суцільної вирубки мала б складати від 0,5 до 2 гектарів. Якщо врахувати, що вчинення таких значних рубок є вкрай рідкісним явищем, застосування цієї норми на практиці буде фактично унеможливлене [5]. Вважаємо, таке законодавче визначення розміру «істотної шкоди» може призвести до суттєвого зниження рівня кримінально-правової охорони лісів у цілому, адже у випадку, якщо розмір заповдінної шкоди від незаконної вирубки буде менше 2000 НМДГ (1,9 млн. гривень), кваліфікація вчиненого за ст. 246 КК виключається. У такому разі в поведінці особи наявні ознаки адміністративного правопорушення, передбаченого ст. 65 КУпАП, санкція за який містить стягнення у виді штрафу в межах від 15 до 30 НМДГ, тобто від 255 до 510 гривень [10].

До інших видів діянь, які передбачені у ч. 1 ст. 246 КК, належать перевезення, зберігання, збут незаконно зрубаних дерев або чагарників. Проте, враховуючи те, що наслідки у виді

істотної шкоди, є обов'язковою об'єктивною ознакою даного злочину, незрозумілим є те, як перевезення, транспортування та збут незаконно добутої деревини може прямо завдавати шкоду чи збитки, тобто призводити до знецінення певного матеріального блага. Із незаконною рубкою зрозуміло – через знищення дерев шкода завдається лісу – втрачається екологічна складова. Однак далі незаконно зрубана деревина фактично стає товаром, і дії з її транспортування чи збуті або зберігання прямої шкоди формально доквітлю вже не наносять.

Суб'єкт злочину, передбаченого ст. 246 КК, є загальний, тобто фізична особа, яка досягла 16-річного віку. Втім, якщо незаконну порубку лісу вчиняє службова особа, з використанням своїх повноважень, то в її діях є також ознаки службового злочину, що потребує кваліфікації за сукупністю злочинів. З цього приводу у постанові Пленуму Верховного Суду України від 10.12.2004 № 17 надано роз'яснення, що у «випадках притягнення до кримінальної відповідальності за ці злочини службових осіб, котрі вчинили їх із використанням свого службового становища, їхні дії за наявності до того підстав мають кваліфікуватися також за відповідними статтями Кримінального кодексу України, якими передбачено відповідальність за злочини у сфері службової діяльності...» [7].

Згідно з чинним кримінальним законодавством України, юридична особа не визнається суб'єктом злочину (ч. 1 ст. 18 КК). Проте у зарубіжному праві є досить поширеною практикою, зокрема у США, ФРН, застосування до цього суб'єкта права заходів кримінально-правового характеру за вчинення екологічних злочинів. Так, відповідно до закону США «Про карну відповідальність за забруднення навколишнього середовища», суб'єктом кримінальної відповідальності за екологічні злочини визнається як фізична, так і юридична особа. Переважно до юридичних осіб, причетних до вчинення екологічних злочинів, застосовуються примусові заходи у виді кримінального штрафу [8, с. 61].

Суб'єктивна сторона злочину, передбаченого ст. 246 КК України, характеризується прямим умислом. Мотив і ціль не є обов'язковими ознаками суб'єктивної сторони даного складу злочину та не впливають на кваліфікацію, але можуть урахуватися судом при призначенні покарання за цей злочин.

У новій редакції ч. 1 ст. 246 КК відбулось суттєве посилення кримінальної відповідальності за незаконну порубку лісу. Якщо попередня редакція санкції ч. 1 ст. 246 КК передбачала покарання у виді штрафу від трьохсот до п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або арешт на строк до шести місяців, або обмеження волі на строк до трьох років, або позбавленням волі на той самий строк, то чинна санкція ч. 1 ст. 246 КК закріплює більш високий розмір штрафу, а саме від тисячі до тисячі п'ятисот неоподатковуваних мінімумів доходів громадян. Що ж стосується інших видів покарань: арешт, обмеженням волі або позбавленням волі, то їх строки залишилися без змін.

Також більш сувору кримінальну відповідальність встановлено за незаконну порубку у запо-

відниках або на територіях чи об'єктах природно-заповідного фонду. Відповідно до ч. 3 ст. 246 КК такі дії караються штрафом від тисячі п'ятисот до двох тисяч неоподатковуваних мінімумів доходів громадян або обмеженням волі на строк від трьох до п'яти років, або позбавленням волі на той самий строк.

Уявляється, що держава має спрямовувати свої зусилля не тільки на притягнення винних до кримінальної відповідальності за незаконну порубку лісу, а й на відновлення екосистеми України. Одним із способів виконання останнього завдання може стати, наприклад, доповнення КК спеціальним видом звільнення особи від кримінальної відповідальності, відповідно до якого: «Особа, яка вперше здійснила незаконну порубку лісу, передбачену частинами першою та другою цієї статті, звільняється від кримінальної відповідальності, якщо вона добровільно повністю відшкодувала завдані нею збитки або усунула заповідяну шкоду». Вважаємо, що стимулювання винного до відновлення екосистеми дозволить не тільки реалізувати принцип економії кримінальної репресії на практиці, а й відновити зруйновані ліси, тим самим забезпечити баланс суспільних та індивідуальних інтересів.

Правильна кваліфікація злочинів є найскладнішим завданням у застосуванні закону про кримінальну відповідальність. Як свідчить судова практика, у діяльності слідчих органів та суду нерідко допускаються помилки у кваліфікації діянь, у тому числі – злочинів, пов'язаних із незаконною порубкою лісу. До таких помилок часто призводить неврахування положень лісового законодавства, а також неправильна оцінка окремих обставин чи ознак злочину. Тому важливим є питання відмежування злочину, передбаченого ст. 246 КК, від суміжних діянь спрямованих на знищення зелених насаджень [9].

Найпоширенішою проблемою у кваліфікації злочинів проти лісових ресурсів є розмежування незаконної порубки та злочинів проти власності, зокрема крадіжки (ст. 185 КК). Крадіжкою може бути визнано заволодіння деревами, які були зрубані, оброблені, складовані, тобто підготовлені до вивезення легальними лісозаготівельниками. Обов'язковою ознакою крадіжки – є вилучення майна із законного володіння його юридичного власника. Щодо незаконної вирубки (ст. 246 КК), то дерева та чагарники вилучають з природного середовища свого зростання, а не зі сфери власності. Тому неправильно буде змішувати дії з незаконної порубки лісу із привласненням ліспродукції у будь-якій з її форм. Такої позиції дотримується й судова практика. Так, у п. 9 Постанови Пленуму Верховного Суду України від 10.12.2004 № 17 наголошено, що «заволодіння деревами, зрубаними та підготовленими до складування або вивезення, залежно від обставин справи треба кваліфікувати за відповідними частинами ст. 185 КК або іншими статтями, якими передбачено відповідальність за вчинення злочинів проти власності».

Не менш важливим питанням є розмежування незаконних порубок лісу та порубок декоративних дерев у садах та розплідниках. Так, незаконна порубка штучно вирощених фруктових або декоративних дерев і чагарників у лісорозплідниках,

фруктових розплідниках, садах та інших подібних місцях, за відсутності ознак крадіжки, має кваліфікуватися як умисне знищення або пошкодження майна (ст. 194 КК України). Логічно, що у цих випадках деревно-чагарникова рослинність є власністю фізичних або юридичних осіб і виступає в якості засобу виробництва товарної продукції. Тому, на відміну від незаконної порубки лісу, об'єктом порубки садових, фруктових та декоративних дерев у розплідниках – є відносини власності.

Іншим суміжним злочинем, від якого потрібно відмежовувати діяння, передбачене ст. 246 КК – є знищення або пошкодження лісових масивів (ст. 245 КК). Знищення або пошкодження лісових масивів, зелених насаджень навколо населених пунктів, уздовж залізниць або інших таких насаджень вогнем чи іншим загальнонебезпечним способом кваліфікується як злочин, передбачений ст. 245 КК України. Відмежовувати пошкодження лісових масивів від незаконної порубки лісу можна за предметами цих злочинів. Предметом злочину, передбаченого ст. 245 КК України, є лісові масиви, зелені насадження навколо населених пунктів, уздовж залізниць або інші такі насадження. У випадку незаконної порубки лісу предметом цього злочину є дерева і чагарники, які ростуть у лісах, захисних та інших насадженнях. Тобто, предмет злочину, передбаченого ст. 246 КК України, є значно вужчим, ніж при умисному знищенні (пошкодженні) лісових масивів (ст. 245 КК), адже дерева і чагарники розглядають як складові елементи лісового масиву.

В останні роки спостерігається стійка тенденція до збільшення кількості випадків незаконних вирубок зелених насаджень у населених пунктах, а тому, необхідно розмежувати даний злочин та незаконні порубки лісу. Питання про кримінальну відповідальність за незаконну порубку зелених насаджень розв'язується у Постанові Пленуму Верховного Суду України від 10.12.2004 № 17, відповідно до положень якої «порубка дерев і чагарників на територіях, не віднесених до лісового фонду, не тягне відповідальності за ст. 246 КК України. За наявності відповідних підстав такі дії можуть бути кваліфіковані як крадіжка, самоправство тощо».

Висновки і пропозиції. Проведене дослідження дає підстави для наступних висновків:

1) Вважаємо, що внаслідок внесення змін до розрахунку розміру «істотної шкоди», яка є обов'язковою об'єктивною ознакою злочину, передбаченого ч. 1 ст. 246 КК, українські ліси можуть стати ще менш захищеними від незаконної вирубки, бо якщо розмір заповідяної шкоди від незаконної вирубки буде менше 1,9 млн. гривень, вчинене не визнається злочином, а особа підлягає адміністративній відповідальності, яка є значно менш суворою, ніж кримінальна. З метою підвищення захисту лісових екосистем було б доцільно: або посилити адміністративну відповідальність за вчинення незаконної вирубки (ст. 65 КУпАП), або зменшити розмір «істотної шкоди» у примітці до ст. 246 КК.

2) Доцільно доповнити ст. 246 КК України спеціальним видом звільнення особи від кримінальної відповідальності: «Особа, яка вперше здійснила незаконну порубку лісу, передбачену частинами першою та другою цієї статті, звіль-

няється від кримінальної відповідальності, якщо вона добровільно повністю відшкодувала завдані нею збитки або усунула заповідяну шкоду».

3) Існування цілої низки нормативно-правових актів, спрямованих на регулювання від-

носин у сфері володіння, розпорядження чи користування природними ресурсами, у тому числі лісовими, зумовлює необхідність розробки та впровадження єдиного нормативно-правового акту у виді Екологічного кодексу України.

Список літератури:

1. Кримінальний кодекс України / Відомості Верховної Ради України: кодекс від 05.04.2001, редакція від 26.02.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
2. Лісовий кодекс України / Відомості Верховної Ради України: кодекс від 21.01.1994, редакція від 01.01.2019. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3852-12>
3. Закон України «Про природно-заповідний фонд України» / Відомості Верховної Ради України: від 16.06.1992, редакція від 19.04.2018. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-12>
4. Справа № 526/1564/16-к, розглянута Гадацьким районним судом Полтавської області 24.10.2016 р. / Єдиний державний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/62221660>
5. З нового року українські ліси можуть стати ще менш захищеними від незаконної вирубки. URL: <https://wwf.panda.org/uk/latest/hotnews/?342070/forest-law-1>
6. Мельник М.І., Хавронюк М.І. Науково-практичний коментар Кримінального кодексу України від 5 квітня 2001 року. Київ : Канно, А.С.К., 2011. 1104 с.
7. Про судову практику у справах про злочини та інші правопорушення проти довкілля : Постанова Пленуму Верховного Суду України від 10.12.2004 № 17 / Вісник Верховного Суду України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0017700-04>
8. Брославский Л.И. Ответственность за окружающую среду и возмещение экологического вреда: законы и реалии России, США и Евросоюза. Москва : Инфра-М, 2014. 228 с.
9. Скворцова О.В. Розмежування незаконної порубки лісу із суміжними складами злочинів. *Ученые записки Таврического национального университета им. В.И. Вернадского*. Симферополь, 2007. Том 20(59). № 2. С. 129–135.
10. Кодекс України про адміністративні правопорушення (статті 1 – 212-21). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>

References:

1. Krimlnalnyi kodeks Ukrayini / Vidomosti Verhovnoyi Radi Ukrayini: kodeks vid 05.04.2001, redaktsiya vid 26.02.2019 [The Criminal Code of Ukraine / Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine: Code of 05.04.2001, version as of February 26, 2019]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14>
2. Lisoviy kodeks Ukrayini / Vidomosti Verhovnoyi Radi Ukrayini: kodeks vid 21.01.1994, redaktsiya vid 01.01.2019 [The Forest Code of Ukraine / Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine: Code of 21.01.1994, as of January 1, 2019]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3852-12>
3. Zakon Ukrayini "Pro prirodno-zapovidniy fond Ukrayini" / Vidomosti Verhovnoyi Radi Ukrayini: vid 16.06.1992, redaktsiya vid 19.04.2018 [Law of Ukraine "On the Nature Reserve Fund of Ukraine" / Bulletin of the Verkhovna Rada of Ukraine: dated June 16, 1992, version as of April 19, 2018]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-12>
4. Sprava № 526/1564/16-k, rozglyanuta Gadyatskim rayonnim sudom Poltavskoyi oblasti 24.10.2016 r. / Ediniy derzhavniy reestr sudovih rishen [Case number 526/1564/16-k, considered by Gadyatsky district court of the Poltava region on October 24, 2016 / The only state register of court decisions]. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/62221660>
5. Z novogo roku ukrayinski lisi mozhut stati sche mensh zahischenimi vid nezakonnoyi virubki [From the new year, Ukrainian forests may become even less protected from illegal logging]. URL: <https://wwf.panda.org/en/latest/hotnews/?342070/forest-law-lisfree>
6. Melnik M.I., Havronyuka M.I. (2011). Naukovo-praktichniy komentar Kriminalnogo kodeksu Ukrayini vid 5 kvitnya 2001 roku [Scientific and Practical Commentary of the Criminal Code of Ukraine dated April 5, 2001]. Kyiv : Kanno, A.S.K., 1104 p.
7. Pro sudovu praktiku u spravah pro zlochiny ta inshi pravoporushennya proti dovkillya : Postanova Plenumu Verhovnogo Sudu Ukrayini vid 10.12.2004 № 17 [On judicial practice in cases on crimes and other offenses against the environment: Resolution of the Plenum of the Supreme Court of Ukraine of December 10, 2004, No. 17]. *Visnik Verhovnogo Sudu Ukrayini*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0017700-04>
8. Broslavskiy L.I. (2014). Otvetstvennost za okruzhayuschuyu sredu i vozmeschenie ekologicheskogo vreda: zakony i realii Rossii, SShA i Evrosoyuza [Responsibility for the environment and compensation for environmental damage: laws and realities of Russia, the United States and the European Union]. Moskva : Infra-M, 228 p.
9. Skvortsova O.V. (2007). Rozmezhuvannya nezakonnoyi porubki lisu iz sumizhnimi skladami zlochiv [The delineation of illegal felling of forests with adjacent crimes]. *Uchenye zapiski Tavricheskogo natsionalnogo universiteta im. V.I. Vernadskogo*. Simferopol. Tom 20(59). № 2. Pp. 129–135.
10. Kodeks Ukrayini pro administrativni pravoporushennya (statti 1 – 212-21) [Code of Ukraine on Administrative Offenses (Articles 1 – 212-21)]. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>